

Ключевые слова: банковская система, банки, типы банковских систем, уровни банковской системы, элементы банковской системы, рыночная банковская система, национальная банковская система, мировая банковская система, экспансия иностранных банков.

Senyshch P. M.

The essence of banking systems: typology, classification and role in the economy
Reveals modern scientific views on the nature of the banking system, the criteria of classification of banking systems in terms of identifying their potential for growth, peculiarities trends in the banking system of Ukraine in the post-crisis period.

Key words: banking, banks, types of banking systems, the level of the banking system, the elements of the banking system, market banking, national banking system, the banking system, the expansion of foreign banks.

Сенищ Павло Миколайович – кандидат економічних наук, директор Дирекції із забезпечення проведення навчання персоналу та організації інформаційно-бібліотечного обслуговування Національного банку України.

УДК 336.71:368.8

М. В. Рисін

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СПІВПРАЦІ БАНКІВ І СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Розглянуто форми взаємодії банків і страхових компаній у світі, узагальнено чинники і переваги співпраці банків і страхових компаній, проаналізовано результати об'єднання банківського і страхового капіталів в Європі та США.

Ключові слова: банки, страхові компанії, «банкостраховання», стратегічний альянс, фінансовий супермаркет.

Постановка проблеми. Світова фінансова практика свідчить про те, що поєднання страхової і банківської діяльності в одній організації забезпечує явні вигоди управління капіталом, залученими ресурсами, клієнтською базою. Цю ідею вперше обґрунтував Фрідріх Райффайзен в останній чверті XIX століття, яка стала базою для створення сучасних форм банківського страхування та розвитку процесів злиття і поглинання в банківському та страховому секторах економіки, відомих у світі як «bancassurance» [1].

© М. В. Рисін, 2013

Інтеграція банківського і страхового капіталів може відбуватися через злиття, поглинання, створення спільного підприємства або нового бізнесу тощо. У результаті чого цей процес набуває сталої форми, такої як фінансовий конгломерат на чолі з банком чи страховою компанією, фінансово-холдингова група, спільне підприємство, материнсько-дочірня форма. Кожний зі способів інтеграції, як і кожна її форма, має свої особливості, переваги, недоліки та ризики і відрізняється залежно від соціально-економічних умов кожної країни та її законодавства.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблема розвитку співпраці банків і страхових компаній в Україні, інтеграції їх капіталу розкрита в наукових працях А. Єрмошенко, Л. Кльоби, Б. Луціва, І. Школьник, В. Фурмана, Ю. Кляквіва. Зарубіжному досвіду розвитку «банкострахування» у світі присвячені праці Л. Єрмошенко, О. Зайцева, О. Лилик, А. Messyasz-Handschke та інших. З огляду на зміни на світовому фінансовому ринку, розвиток нових форм фінансового посередництва ця проблематика потребує подальшого дослідження.

Метою статті є узагальнення зарубіжного досвіду форм співпраці банків і страхових компаній у світі, аналіз фінансового потенціалу такої співпраці.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. На початку XXI століття у світовому ринку капіталу відбулися значні зміни, пов'язані із загостренням глобальної конкуренції між фінансовими посередниками, розвитком інформаційних технологій, лібералізацією транскордонного переміщення капіталу, формуванням системи міжнародних фінансових інституцій та укрупненням глобальних фінансових посередників (транснаціональних банків, транснаціональних корпорацій, страхових компаній, світових фінансових центрів). Це призвело до розвитку тісних взаємозв'язків між різними економіками світу. У свою чергу, багато учасників фінансового ринку відчувли необхідність до застосування нових технологій та інновацій в обслуговуванні клієнтів, розширення асортименту фінансових послуг, нарощування фінансового потенціалу установи.

Застосування конкурентних переваг об'єднання банківської, страхової, інвестиційної діяльності стало новою формою організації фінансового посередництва. Аналіз зарубіжного досвіду розвитку і функціонування транснаціональних корпорацій, світових банків, суті та ролі фінансових посередників у системі економічних відносин дозволив виокремити нову форму взаємодії банків і страхових компаній – фінансовий супермаркет.

Кожен учасник фінансового супермаркету має певні переваги. Основна перевага такої співпраці полягає в тому, що в межах цієї структури продавці фінансових послуг розширюють своє представництво на ринку і збільшують обсяги продажу своїм клієнтам за рахунок зменшення цін на послуги, а також

економії адміністративних, маркетингових і технологічних ресурсів. Так, наприклад, із розвитком страхового ринку страховики активно шукають альтернативні канали продажу страхових полісів. Оскільки банки обслуговують значну кількість клієнтів, вони цікаві для страховиків як агенти.

Аналіз зарубіжного досвіду [2–5] дозволив визначити чинники, які впливають на розвиток процесів «банкостраховання», а також визначити вагомість і пріоритетність кожного чинника за 100-бальною шкалою (рис.).

Рис. Чинники, що стимулюють банки до співпраці зі страховими компаніями

Вигода продажу страхових продуктів через банки полягає у використанні страховими компаніями розвинених філійних мереж банків на всій території країни. Експерти-аналітики вважають, що співпраця банку зі страховою організацією є рентабельною вже тоді, коли прибуток банку від продажу страхових полісів становить не менше ніж 0,1% від загального прибутку банку. До основних переваг співпраці страхових компаній із банками згідно з їхньою пріоритетністю було визначено:

- залучення фінансових ресурсів партнера – 75%;
- розширення асортименту послуг – 66,70%;
- розширення клієнтської бази – 50%;
- універсалізація діяльності – 45,80%.

Як окрему модель співпраці банківського і страхового бізнесу виділяють стратегічний альянс. Вважається, що ця модель базується на порозумінні банківської інституції і страхової компанії щодо взаємного використання каналів дистрибуції фінансових послуг [1].

Стратегічний альянс також може бути одно- і двостороннім. Банківська установа або страхова компанія поширює фінансові послуги партнера через власні збутові потужності, за що отримує провізію. Стратегічний альянс не дорогий і характеризується незначним ризиком [2].

Ключовою моделлю співпраці банківського і страхового бізнесу є злиття або поглинання. У результаті інтеграції та консолідації капіталу банку зі страховою компанією, як правило, утворюється нова фінансово-холдингова група. Заслуговує уваги той факт, що злиття і поглинання – досить ризикові дії, та їхня вартість є значно вищою, ніж в інших моделях консолідації банківського і страхового бізнесу.

Зазначимо, що в результаті злиття чи поглинання фінансових інституцій утворюється фінансова група, яка займає лідируючі позиції на фінансовому ринку та водночас надзвичайно вагома через власні глобальні масштаби, передбачає повну зміну бізнес-архітектури на ринку і супроводжується відмовою від обмежувальних статусів, таких як «банк» у назві [6]. Це перехід до глобального консолідованого фінансового ринку, де діятимуть найбільш успішні та універсальні інституції (наприклад, інтегровані фінансові посередники – фінансові супермаркети).

Угоди, пов'язані з розвитком банківського страхування на основі злиття банківського і страхового капіталу, перш за все, характерні для страхових компаній, які спеціалізуються на проведенні страхування життя. Найкрупніші угоди у сфері банківського страхування наведено в *табл. 1*.

Таблиця 1

**Найкрупніші угоди у сфері банківського страхування
за період 2000–2006 рр.**

Покупець (банк / страхова компанія)	Придбана компанія	Вартість угоди (млрд євро; млрд дол. США)	Рік укладення угоди
BNP Paribas (Франція)	Banca Nazionale del Lavoro (Італія)	10,0	2006
AXA (Франція)	Winterthur Insurance (Швейцарія)	7,9	2006
Credit Agricole (Франція)	Emporice (Греція)	3,3	2006
Unicredito (Італія)	HVB (Німеччина)	13,0	2005
ABN Amro (Нідерланди)	Banca Antoveneta (Італія)	6,1	2005
Unicredito (Італія)	Bank Austria CA (Австрія)	2,1	2005
HVB (Німеччина)	Bank Austria CA (Австрія)	7,8	2001
Chase (США)	JP Morgan Bank One of Chicago	46,0	2000
Lloyds TSB (Англія)	Scottish Widows (Шотландія)	7,0	2000
BNP (Франція)	Paribas	21,5	2000

Примітка. Складено за даними [7].

Як бачимо із *табл. 1*, розширюється пряма участь страховиків у засновництві банківських структур.

Для страхової компанії придбання банку є важливим інструментом участі в операціях на фондовому ринку, використанні комерційної мережі банку для продажу страхових послуг, а також використання банківських Інтернет-мереж для продажу страхових послуг.

Сьогодні слід відзначити глибоку інтеграцію страхових компаній у банківський сектор. Так, об'єднання однієї з найбільших німецьких страхових компаній Allianz із Dresdner Bank створило четверту за величиною у світі фінансову групу.

Німецька страхова компанія до об'єднання також володіла акціями трьох із чотирьох провідних німецьких банків. У результаті цього вперше було повністю об'єднано збут банківських і фінансових послуг – більше ніж 1 000 спеціалістів із страхування Allianz почали працювати у відділеннях Dresdner Bank, у той час як у страхових агентствах Allianz розпочали роботу більш як 500 банківських консультантів.

Найбільший банк Німеччини Deutsche Bank також у процесі пошуку одного з перспективних партнерів на страховому ринку. Більшість спеціалістів пов'язують цей банк із відомою французькою компанією AXA, яка, у свою чергу, представлена на французькому ринку через дочірній банк Bank Worms і має тісні контакти з низкою національних банків (у Франції до 60% страхових полісів реалізується через банки – яскравий приклад довгострокового стратегічного партнерства банківських установ і страховиків).

Протягом 2010 року спостерігалось пожвавлення транскордонних злиттів і поглинань (M&A) як у промисловості, так і у сфері послуг.

У Європейському Союзі (ЄС) число M&A збільшилося, зокрема, за період 2002–2006 років, від 10 168 до 25 832. За період 1999–2009 рр. M&A становив 162 166 угод, зокрема 63,6% із них припадають на сферу фінансових послуг [7].

Згідно із рейтингом Forbes, за 2012 рік із 2 000 фінансово потужних корпорацій світу страхові компанії у своїх позиціях не поступаються багатьом банківським установам, а деякі страхові компанії є фінансово потужнішими за банківські та інші корпорації. Наприклад, 39-те місце в рейтингу займає страхова компанія ING group (Нідерланди), а 45-те місце в рейтингу – AXA Group (Франція).

Зокрема, німецька страхова компанія Allianz за обсягами продажу фінансових послуг, а також показниками прибутку, активів і ринковою вартістю обійшла банк Німеччини – Deutsche Bank.

Розглянемо рейтинг окремих банківських об'єднань світу, що побудовані за моделлю фінансових супермаркетів, за версією Forbes (*табл. 2*).

**Характеристика діяльності найпотужніших компаній світу
«The Global 2000» за підсумками 2012 року**

Місце в рейтингу	Назва компанії	Країна походження	Сфера діяльності	Показники, млрд доларів США		
				прибуток	активи	ринкова вартість
2-ге	JP Morgan Chase	Сполучені Штати Америки	банківська діяльність	19	2,265.81	170,1
5-те	ICBC	Китай	банківська діяльність	25,1	2,039.1	237,4
6-те	HSBC Holdings	Великобританія	банківська діяльність	16,2	2,550	164,3
9-те	Wells Fargo	Сполучені Штати Америки	фінансові послуги	15,9	1,313.9	178,7
14-те	Citigroup	Сполучені Штати Америки	банківська діяльність	11,1	1,873.9	107,5
20-те	BNP Paribas	Франція	банківська діяльність	7,9	2,539.1	61,5
21-ше	Bank of China	Китай	банківська діяльність	15,8	1.583.7	129,1
23-те	Banco Santander	Іспанія	банківська діяльність	6,9	1.624/7	75,6
36-те	Mitsubishi UFJ Financial	Японія	банківська діяльність	7	2,478.8	74,5
39-те	ING group	Нідерланди	страхування	7,5	1,653	35,8
45-те	AXA group	Франція	страхування	5.6	947,8	40,6
50-те	Allianz	Німеччина	страхування	3,3	832,8	56,3
52-ге	Deutsche Bank	Німеччина	банківська діяльність	5,4	2,809.4	47,3
65-те	China Life Insurance	Китай	страхування	5,1	214,1	76,5
71-ше	UBS	Швейцарія	інвестиційна діяльність	4,5	1,508.7	54,2
113-те	Prudential Financial	Сполучені Штати Америки	страхування	3.7	624,5	29,9

Загалом до списку «Global 2000» станом на 01.04.2013 року увійшло близько 80 страхових компаній, понад 200 банківських інституцій, понад 100 інших фінансових посередників (інвестиційна, брокерська діяльність, управління активами тощо), а також промислові підприємства виробничої сфери та послуг. Зазначимо, що при визначенні найпотужніших компаній світу враховуються і сукупні продажі компанії. Взаємодія банків і страхових компаній

дала можливість розширити різноманітність пропонованих страхових послуг на продукти, що до стрімкого розвитку глобалізації мали чітко виражений банківський характер.

Якщо порівнювати тенденції на світовому фінансовому ринку із докризовим періодом (2006–2007 рр.), то у 2009–2010 рр. ситуація змінилася докорінно. Основні лідируючі позиції почали займати європейські компанії, а також спостерігається присутність капіталу із Китаю (у липні 2009 року китайський фондовий ринок вийшов на друге місце у світі після США, обігнавши японський). Натомість послабили свої позиції американські компанії як у сфері страхування, так і в банківській діяльності, хоча саме найкращою компанією у світі 2010 року було визнано JP Morgan Chase.

Відзначимо, що до лідерів світового фінансового ринку знову приєдналась американська фінансова корпорація Citigroup, що, безперечно, провадить свою діяльність як фінансовий супермаркет і за підсумками 2012 року вийшла на 14-те місце із прибутком в 11,1 млрд дол. США, покривши збитки 2008–2010 рр.

Як бачимо із *табл. 2*, на початок 2013 року присутність у сотні найкращих компаній світу найбільших банків і страхових компаній засвідчує ефективність управління активами, розширення обсягів продажу як банківських, так і супутніх фінансових послуг.

Висновки. Узагальнення результатів дослідження дає змогу зробити такі висновки.

1. Послаблення законодавчих бар'єрів щодо інтеграційних процесів між фінансовими посередниками призвело до збільшення випадків злиття і поглинання між банками і страховими компаніями всередині країн і на міжнародному рівні. У результаті чого в останні десятиліття змінилася структура фінансового ринку більшості країн у бік підвищення концентрації капіталу і зменшення чисельності фінансових установ. Практика злиттів та поглинань банків і страхових компаній на міжнародному страховому ринку засвідчує зростання фінансового потенціалу новоутворених фінансових посередників.

2. Взаємодія банків із небанківськими фінансовими посередниками в рамках створення фінансових супермаркетів сприяє досягненню стратегічної мети будь-якого успішного фінансового посередника – забезпечити комплексне фінансове обслуговування своїх клієнтів на високому рівні й отримати синергетичний ефект за рахунок об'єднання своїх конкурентних переваг. Спостерігається поширення практики банкострахування у світі та збільшення кількості укладених угод у порівнянні з кризовим періодом 2008–2009 років.

3. Для ефективної взаємодії банків і страхових компаній в Україні необхідно створити систему державного регулювання функціонування й розвитку банківсько-страхових структур, визначити вимоги до функціонування таких структур згідно з нормами і стандартами Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Рисін М. В. Фінансовий супермаркет : навч. посібник / М. В. Рисін. – К. : УБС НБУ, 2011. – 231 с.
2. Messyasz-Handsche A. Bancassurance – współpraca czy konkurencja / A. Messyasz-Handsche // Bank i Kredyt. – 2002. – № 4. – С. 51–55.
3. Фурман В. Перспективи створення альянсів страхових компаній і банків в Україні / В. Фурман // Вісник НБУ. – 2005. – № 4. – С. 20–22.
4. Лилик О. Bancassurance та перспективи його розвитку в Україні / О. Лилик // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 1. – С. 32–37.
5. Реверчук С. К. Фінансовий супермаркет – перспективна форма розвитку ринку фінансових послуг / С. К. Реверчук // Кредоінвест. – 2006. – № 3. – С. 16–17.
6. Кучеренко В. Форми інтеграції банківського та страхового капіталів / В. Кучеренко // Вісник КНЕУ. – 2010. – № 3. – С. 57–65.
7. Annual Report ECB // Financial Integration in Europe [Електронний ресурс] : за даними офіційного сайту Європейського центрального банку. – Режим доступу: <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/financialintegrationineurope201004en.pdf>.

Рысин М. В.

Зарубежный опыт развития сотрудничества банков и страховых компаний

Рассмотрены формы взаимодействия банков и страховых компаний в мире, обобщены факторы и преимущества сотрудничества банков и страховых компаний, проанализированы результаты объединения банковского и страхового капиталов в Европе и США.

Ключевые слова: банки, страховые компании, «банкострахование», стратегический альянс, финансовый супермаркет.

Rysin M. V.

Foreign experience of cooperation banks and insurance companies

Considered forms of interaction between banks and insurance companies in the world, generally factors and benefits of cooperation of banks and insurance companies, analyzed the results of combining banking and insurance capital in Europe and the U.S.

Key words: banks, insurance companies, «bankinsurance», strategic alliance, a financial supermarket.

Рисін Марія Віталіївна – доцент, кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).